

Tosprogs-Taskforcens fakta ark om undersøgelser offentliggjort i 2004 - 2008 om tosprogede elever i folkeskolen

Der er lavet mange undersøgelser om tosprogede elever i folkeskolen. Undersøgelserne viser bl.a., at tosprogede elever klarer sig markant ringere i folkeskolen end etnisk danske elever, og at der er stor forskel på elevernes resultater.

I denne beskrivelse er samlet nogle af de vigtigste undersøgelser offentliggjort i 2004 - 2008 om tosprogede elever i folkeskolen. Beskrivelsen indeholder et kort resumé af de vigtigste hovedresultater i undersøgelserne og en beskrivelse af undersøgelsesmetoden. For så vidt angår ”Evaluering af undervisning af tosprogede elever i folkeskolen” er også medtaget anbefalinger til kommunerne m.h.t. undervisning af tosprogede elever.

De udvalgte undersøgelser er fra PISA¹, Rockwoolfondens forskningsenhed, DPU, AKF, SFI, UC2, KLEO, EVA² og Undervisningsministeriet.

Side	Undersøgelse	Offentliggørelse	Ansvarlig
3	Undersøgelsen Indvandrere og det danske uddannelsessystem undersøger unge indvandrers brug af det danske uddannelsessystem, hvilke unge, der uddanner sig mest, og hvilke typer af uddannelser, der vælges og gennemføres.	November 2008	Rockwool Fondens Forskningsenhed
4	PISA København 2004 og 2007 er en undersøgelse af det faglige niveau blandt 9. klasseelever i alle København Kommunes folkeskoler og en række frie skoler i kommunen	Februar 2008	DPU, AKF og SFI
5	PISA 2006 har naturvidenskab som hoveddomæne. Den viser de danske elevers placering, når det gælder naturvidenskabelige kompetencer. Af undersøgelsen fremgår, at elever med anden	December 2007	PISA (Programmer for International Student Assessment) gennemføres i

¹ PISA står for ”Programme for International Student Assessment” i kort dansk oversættelse: ”international elev evaluering”. PISA er et projekt, der har til hensigt at måle, hvor godt 15-årige unge mennesker er forberedt til at møde udfordringerne i dagens informationssamfund. OECD finansierer og startede PISA. OECD har overgivet den praktiske ledelse af PISA på verdensplan til i alt fem forskningsinstitutioner og konsulentfirmaer. I Danmark har Undervisningsministeriet ansvaret for PISA. Den praktiske del af PISA varetages af tre danske forskningsinstitutioner. (SFI-SURVEY, DPU og AKF) (kilde: <http://www.sfi.dk/sw198.asp>)

² EVA står for ”Danmarks Evalueringsinstitut. EVA udforsker og udvikler kvaliteten af dagtilbud for børn, skoler og uddannelser. EVA leverer viden der skal bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

	etnisk baggrund klarer sig markant dårligere end etnisk danske elever.		Danmark af et konsortium med repræsentation af AKF, SFI og DPU
6 - 7	Evaluering af undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen sætter fokus på undervisning af tosprogede elever i folkeskolen. Den undersøger, hvordan skoler organiserer, tilrettelægger og gennemfører undervisning.	Oktober 2007	EVA
8 - 9	PISA etnisk 2005 kigger på kompetencer hos danske og etniske elever i 9. klasser i Danmark 2005	Maj 2007	Rockwool Fondens Forskningsenhed
10	Evaluering af loven om mere frit skolevalg som trådte i kraft 1. august 2005.	Maj 2007	Rambøll Management for Undervisningsministeriet
11	Evaluering af dansk som andetsprog i folkeskolen er en kortlægning af undervisning i dansk som andetsprog	Juni 2004	UC2 og KLEO har foretaget Evaluering af dansk som andetsprog.

Undersøgelsen Indvandrere og det danske uddannelsessystem

Denne undersøgelse indeholder den samlede fremstilling af, hvad en gruppe forskere har undersøgt om ikke-vestlige indvandreres resultater i uddannelsessystemet, deres holdninger til uddannelse, det økonomiske afkast af uddannelse og andre emner inden for otte forskellige delprojekter, jf. nedenfor.

Metode

Undersøgelsen er sammensat af forskellige forskeres resultater fra otte forskellige delprojekter. Der er anvendt forskellige metoder i de forskellige delprojekter, bl.a. interviewundersøgelse og analyse af resultater fra andre undersøgelser.

De otte delprojekter

- Projektet analyserer unge indvandreres brug af det danske uddannelsessystem.
- Projektet ser og analyserer elevernes kvalifikationer.
- Projektet beskriver holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere og forældre-generationen.
- Projektet analyserer barrierer for uddannelse.
- Projektet ser på forventninger til elevernes kommende familie- og arbejdsliv.
- Projektet beskriver hjemmets betydning for elevens præstationer i folkeskolen
- Projektet beskriver barrierer ved anvisning af praktikpladser.
- Projektet ser på det økonomiske afkast af uddannelse.

Hovedkonklusioner – samlet fra de otte delprojekter:

- Uddannelsesfrekvensen for indvandrere og efterkommere er fortsat betydeligt lavere end blandt danskere, idet 74 procent af de danske elever går videre til ungdomsuddannelserne, mens kun 46 efterkommere går videre.
- Sociale forhold kan forklare en del af forskellen mellem indvandrere og danske unges skolepræstationer.

- Danske unges forældre har langt flere uddannelses- og beskæftigelsesmæssige ressourcer end forældre af unge indvandrere og efterkommere, og dette betyder en del for et barns uddannelsesforløb.
- Når man sammenligner unge danskere og indvandrere med samme forældrebaggrund, er sandsynligheden for at være i uddannelse større for unge indvandrere/efterkommere end for unge danskere.
- For indvandrere og efterkommere gælder det, at det er forældrenes beskæftigelsesstatus, der siger mest om børnenes sandsynlighed for at være under uddannelse.

PISA København 2004 og 2007

Undersøgelsens første runde blev gennemført i 2004, og det har fra starten været planen at følge op med en anden runde i 2007. Fra 2004 til 2007 er der iværksat en række udviklingsprojekter i kommunen, og de to runder af undersøgelser har blandt andet haft til formål at vurdere, om projekterne har medført en udvikling i det faglige niveau.

Metode:

I PISA København er indgået samtlige 59 folkeskoler med 9. klassetrin samt 24 ud af 44 frie skoler med 9. klassetrin. Undersøgelsen så på det faglige niveau blandt kommunens 9. klasses elever inden for læsning, matematik og naturfag. Der er taget højde for forskelle i sammensætningen af elevernes sociale baggrund i de to runder af undersøgelsen.

Hovedresultater 2004:

- Manglende funktionelle læsekompetencer hos tosprogede elever.
- Tosprogede elever er stærkt overrepræsenteret blandt de 15 procent svageste elever. Næsten tre ud af fire af disse elever kommer fra hjem, hvor der tales et andet sprog end dansk, typisk et ikke vestligt sprog, mens de tosprogede kun udgør tre procent blandt elever med den stærkeste familiebaggrund.
- Der er næsten lineær sammenhæng mellem en høj koncentration af tosprogede elever og dårlige læseresultater i folkeskolerne.

Hovedresultater 2007

- Eleverne har samlet set forbedret deres læsevner en lille smule fra 2004 til 2007. Den samlede forbedring i læseniveauet dækker over, at der blandt tosprogede elever, især første generation, er sket en signifikant forbedring, mens der blandt dansk elever ikke kan ses en signifikant forbedring.
- Andelen af elever med gode læsevner er ikke ændret generelt.
- I 2007 læser elever på skoler med få tosprogede elever fortsat bedre end andre. Men er der flere end 25 procent tosprogede elever på skolen, sker der ikke et yderligere fald i læseniveauet.

Indsatser i Københavns Kommune:

København Kommune har gennem de seneste cirka ti år har haft indsatsområderne læsning og undervisning af tosprogede elever. Disse må formodes at have indflydelse på den positive udvikling i læseresultater for de tosprogede. På tosprogsområdet kan blandt andet nævnes:

- I årene 2003 til 2005 er 1000 lærere blevet videreuddannet i, hvordan man i undervisningen tager højde for tosprogede elevers særlige sproglige og kulturelle forudsætninger.
- Fra 2000 til 2007 er ressourcerne til tosproget undervisning (undervisning i et fagområde ved brug af modersmålet og dansk) øget fra 500 ugelektioner til 850 ugelektioner. Denne ressource har været forbeholdt skolerne med flest tosprogede elever.

PISA 2006 – Danske unge i international sammenligning

I PISA 2006 er naturvidenskab hoveddomænet, som derfor dækkes mest grundigt.

Metode

PISA-undersøgelserne er tidligere gennemført i en række lande i 2000 og 2003. De vurderer kompetencer inden for naturvidenskab, læsning og matematik. Elevernes kompetencer vurderes ikke ud fra specifikke læseplaners indhold men ser i stedet på, hvor godt de unge kan bruge deres kunnen i forhold til udfordringer i det virkelige liv.

57 lande har deltaget i PISA 2006, som sætter særligt fokus på elevernes kompetencer inden for naturfag. I Danmark har 4.532 15-16 årige elever på i alt 211 offentlige og private skoler deltaget i PISA 2006.

Hovedresultater:

- Naturfagene prioriteres i de fleste lande lavere end både læsning og matematik, men forholdet er særligt udpræget i Danmark.
- Der er ikke nogen nævneværdige sammenhæng mellem færdigheder i naturvidenskab og omfanget af brug af computer

Hovedresultater vedrørende elever med anden etnisk baggrund

Set under ét placerer de danske elever sig omkring OECD-gennemsnittet, når det gælder naturvidenskabelige kompetencer. Elever med anden etnisk baggrund klarer sig imidlertid markant dårligere end etnisk danske elever.

52 pct. af førstegenerations etniske elever og 48 pct. af andengenerations etniske elever når ikke det niveau, hvor de begynder at demonstrere naturvidenskabelige kompetencer, der muliggør at deltage effektivt i livssituationer relateret til naturvidenskab og teknologi. For danske elever er andelen 16 pct.. Kun i ét land (Qatar) ud af samtlige 57 deltagende lande klarer 2. generations etniske elever sig dårligere end i Danmark.

Undersøgelsen viser, at det talte sprog i hjemmet har betydning for elevernes resultater. Tales der ikke dansk i hjemmet, er elevernes færdigheder markant lavere, end hvis det modsatte er tilfældet.

Evaluering af undervisning af tosprogede elever i folkeskolen

EVA har i oktober 2007 offentliggjort en evaluering af undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen. Evalueringen sætter særligt fokus på undervisningen i faget dansk som andetsprog.

Metode

Seks skoler med mange tosprogede elever har gennemført en selvevaluering på baggrund af en vejledning fra EVA. Selvevalueringen omfatter dokumentation af de tosprogede elevers faglige standpunkt. I forlængelse af selvevalueringen har EVA gennemført besøg på skolerne og de kommunale forvaltninger, skolerne er tilknyttet.

Evalueringen omfatter endvidere:

- Undervisningsagttagelse på tre af de seks selvevalueringskoler
- Fokusgruppeinterview med forældre til tosprogede elever
- En spørgeskemaundersøgelse blandt landets kommuner
- En spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere

Hovedresultater om kommunernes indsats

- Kommunerne og skoler opfatter og varetager opgaven med undervisning af tosprogede meget forskelligt. Kun få af de deltagende kommuner og skoler anser det for at være både en almen og en særlig opgave – sådan som lovgrundlaget foreskriver.
- 48 pct. af kommunerne angiver at have formuleret skolepolitiske målsætninger vedrørende undervisningen af tosprogede elever (resultatet skal tages med et vist forbehold, da 40 kommuner ikke har besvaret spørgeskemaet).
- Få skolechefer prioriterer efteruddannelse i andetsprogs-pædagogik højt.
- Skolerne værdsætter, når forvaltningen gør en aktiv indsats for at støtte op om undervisningen af tosprogede elever.
- Der, hvor indsatsen fungerer godt, ser alle aktører tosprogsopgaven som en fælles kommunal udfordring.

Anbefalinger til kommunerne fra EVAs evaluering

- Kommunerne bør formulere en politik for, hvordan de i samarbejde med skolerne løfter opgaven med undervisning af tosprogede elever. En eventuel læsepolitik bør indeholde overvejelser om, hvordan sprogpædagogik og læsning varetages for tosprogede elever. Anbefalingen skal ses i sammenhæng med en anbefaling til skolerne om, at et sprogpædagogisk fokus bør præge undervisningen af tosprogede elever både i faget dansk som andetsprog og i de øvrige fag.
- Kommuner, der henviser tosprogede elever med særlige andetsprogs-pædagogiske behov til andre skoler end distriktsskolen, bør sikre, at disse skoler er rustet til opgaven. Det betyder, at kommunerne skal sikre, at den enkelte skoles pædagogiske tilbud imødekommer den enkelte elevs behov, og at lærerne er kvalificerede til at undervise i dansk som andetsprog.
- Kommunerne bør have klare, nedskrevne procedurer for at henvise elever til dansk som andetsprog, når de bliver optaget på skolen, og for at vurdere den enkelte elevs behov i skoleforløbet.
- Kommunerne bør sikre, at en sagkyndig inddrages i vurderingen af den enkelte elevs behov for dansk som andetsprog.
- Kommunerne bør skabe rammer og overordnede retningslinjer for skolernes udviklingsarbejde med at definere undervisningsdifferentiering og holddeling.
- Kommunerne bør ved anvendelse af test af tosprogede elever sikre, at de der tester eleverne, kender til testenes muligheder og begrænsninger i forhold til tosprogede elever.
- Kommunerne bør øremærke ressourcerne til dansk som andetsprog og sikre, at undervisningen gennemføres, fx ved at skolerne registrerer planlagte og afholdte timer.

PISA Etnisk 2005

Rockwool Fondens forskningsenhed gennemførte i 2005 en særskilt runde af PISA, hvor skoler med en høj forekomst af elever med anden etnisk baggrund indgik.

Metode

Der blev i 2005 gennemført en PISA-undersøgelse på en stikprøve af knap 4.000 9. klasse elever på 112 danske skoler (hvilket svarer til hver fjerde ikke-vestlige elev i 9. klasse i hele landet). Stikprøven indeholder en overrepræsentation af unge med indvandrerbaggrund for at få sikre data om denne gruppes præstationer. I undersøgelsens resultater skelnes der primært mellem danske unge og etniske unge forstået som unge med baggrund i ikke-vestlige lande.

Hovedresultater

- 47 procent af de tosprogede elever er uden funktionelle læsekompetencer, når de forlader folkeskolen.
- Heraf gælder det, at der for tosprogede elever med ikke-vestlig baggrund er 53 procent uden funktionelle læsekompetencer.
- For børn, der taler arabisk med deres forældre, gælder det, at 64 procent mangler funktionelle læsekompetencer.
- Unge med ikke-vestlig baggrund opnår markant dårligere resultater end danske unge i såvel læsning som i matematik og naturfag.
- For børn, der taler punjabi eller urdu med forældrene, gælder det, at 36 procent har manglende læsekompetencer.
- De etniske unge, der er født og opvokset i Danmark, klarer sig en anelse bedre end de etniske unge, der er kommet hertil som børn.
- I naturfag scorer tosprogede elever væsentligt dårligere end etnisk danske elever.
- I læsning og matematik klarer anden generation af tosprogede elever sig ikke nævneværdigt bedre end første generation.

Danske og ikke-vestlige 15-åriges PISA-resultater i 2005

	Læsning	Matematik	Naturfag
Dansk	494	491	471
Ikke-vestlig	408	406	368

Note til tabellen: En score på 500 point er gennemsnittet for unge i de lande, der deltager i PISA-undersøgelserne.

Forhold i hjemmet, der har betydning for elevernes faglige resultater

- Der er stærk sammenhæng mellem de ikke-vestlige elevers faglige niveau i dansk/læsning og det sprog, der tales i hjemmet.
- Elever fra hjem, hvor der tales arabisk, albansk eller kurdisk, klarer sig dårligst, mens elever fra hjem, hvor der tales punjabi eller urdu, klarer sig bedst.
- Betydningen af social baggrund er forskellig for danske og ikke-vestlige elever.
- For danske elever er der stor positiv sammenhæng mellem forældrenes uddannelse og elevens faglige niveau. Dette er ikke tilfældet for ikke-vestlige elever. Her har alene farens uddannelsesniveau positiv betydning.

- Til gengæld giver en høj husstandsindkomst hos de ikke-vestlige familier høj sandsynlighed for, at eleverne præsterer godt. Med andre ord: Forældrenes integration på arbejdsmarkedet har positiv indflydelse på børnenes faglige udvikling.
- Betydningen af kommunikationen i hjemmet er også forskellig for danske og ikke-vestlige elever.

Den kulturelle kommunikation i hjemmet – fx samtaler om bøger, film, politik, øvrige samfundsforhold mv. – har ifølge undersøgelsen positiv betydning for de danske elevers faglige resultater, men tilsyneladende ikke for de ikke-vestlige elevers resultater. Dette kan skyldes, at den kulturelle kommunikation i de ikke-vestlige elevers familier er så lille, at der ikke kan konstateres en sammenhæng med de faglige resultater. Konkret er den kulturelle kommunikation næsten ti gange større i danske familier end i ikke-vestlige familier.

Den sociale kommunikation i hjemmet – fx samtaler om, hvordan det går i skolen, samling om måltider og samtaler generelt – har også positiv betydning for de danske, men ikke for de ikke-vestlige elevers resultater. Den sociale kommunikation er tre gange større i danske familier end i ikke-vestlige familier.

Forhold i skolen, der har betydning for elevernes faglige resultater

- Betydningen af etnisk koncentration i klasserne er forskellig for danske og ikke-vestlige elever.
- For danske elever bliver læsefærdighederne påvirket i negativ retning, hvis koncentrationen af ikke-vestlige indvandrere i klassen overstiger 50 pct. For de ikke-vestlige elever falder læsefærdighederne, så snart der er mere end 10 pct. ikke-vestlige indvandrere i en klasse.
- Samlet set har forhold i hjemmet dog betydelig større betydning for elevernes skolepræstationer end koncentrationen af tosprogede elever i klassen.
- Generelle forhold på skolen fx lærer- og elevadfærd og eventuel mangel på kvalificerede lærere synes ikke at påvirke ikke-vestlige elevers resultater på en anden måde end danske elevers.

Evaluering af mere frit skolevalg

Der er tale om en evaluering af loven om mere frit skolevalg, som trådte i kraft 1. august 2005. Grunden til, at loven evalueres allerede i 2007, er, at den er omfattet af regeringens lovovervågningsprogram og skulle tages op til revision i folketingsåret 2007/08.

Evalueringen af loven peger på, at det frie skolevalg ikke bruges så meget, og at det primært er til fordel for de ressourcetsvage og de tosprogede elever. På den baggrund vil regeringen udsætte lovrevisionen til folketingsåret 2011/12. (Uddannelsesudvalget (2.samling) L142 – Bilag 3, UVM. Den 8. april 2008.

Metode

Evalueringen er primært baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer i 60 kommunale forvaltninger (de 30 kommuner der har den højeste tosprogsandel og 30 tilfældigt udvalgte kommuner), en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0. eller 2. klasse og casestudier med fem kommuner.

Hovedresultater i forhold til tosprogede elever

- Adgangen til at vælge skole er blevet friere – primært for ressourcetsvage elever og tosprogede elever.

Det skyldes, at skolelederen tidligere havde kompetence til at afvise elever fra andre skoledistrikter af pædagogiske årsager. Muligheden blev oftest benyttet til at afvise ressourcetsvage og/eller tosprogede elever.

- Der har været en svag stigning i brugen af frit skolevalg siden lovens indførelse.
- De tosprogede forældre har en næsten lige så god viden om frit skolevalg som de danske forældre.
- Blandt forældre, der har valgt en anden skole end distriktsskolen, har ca. halvdelen valgt skoler med lavere tosprogsandele. Det gælder især tosprogede forældre.
- Lovændringen har hidtil ikke bidraget til øget segregering, dvs. øget skævhed i fordelingen af tosprogede og danske elever.

Evalueringen beskriver, at det mere fri skolevalg på sigt kan føre til øget segregering. Dette vil ske, hvis danske elever i større omfang søger væk fra de skoler, som de tosprogede elever i første omgang søger til. I så fald vil man ende med at have en høj tosprogsandel på såvel de oprindelige ghettoskoler som på de randskoler, de tosprogede elever søger hen til.

- 28 pct. af kommunerne har som selvstændigt mål, at de gerne vil påvirke fordelingen af elever.
- Generelt anvender kun få kommuner de redskaber, der er til rådighed for at påvirke fordelingen af tosprogede elever.

Evaluering af dansk som andetsprog i folkeskolen

Evalueringen er gennemført ud fra et grundlag, hvor fokus i dataindsamlingen og perspektivet i vurderingerne har været på fagområdet dansk som andetsprog som beskrevet i gældende lovgrundlag og regelsæt.

Metode:

Evalueringen er baseret på spørgeskemaundersøgelse blandt kommuner og skoler samt interviews med lærere, ledere og kommunale forvaltningsrepræsentanter i udvalgte kommuner og på udvalgte skoler samt statistiske oplysninger fra Undervisningsministeriet.

Hovedkonklusioner:

- Der er ugenomsigtighed i ressourceanvendelsen.
- Vurdering af tosprogede elevers behov for dansk som andetsprog et kerneproblem.
- Dansk som andetsprog organiseres på den øvrige undervisnings præmisser.
- Antallet af efteruddannede lærere, der underviser i dansk som andetsprog er helt utilstrækkeligt. Ca. 80 % af de lærere, der underviser i dansk som andetsprog, har hverken linjefaget i dansk som andetsprog eller den grundlæggende efteruddannelse.
- Lærere, der underviser tosprogede elever i de øvrige fag, har sjældent viden om dansk som andetsprog.
- Ledelsens rolle er afgørende.
- Tosprogede elevers udbytte af skolens undervisning er stærkt varierende.
- Elevernes tosprogethed betragtes generelt som et problem frem for et vilkår, som undervisningen skal tage udgangspunkt i.

Anbefalinger:

- Det anbefales, at Undervisningsministeriet overvejer at udstikke klarere forpligtigelser for kommunerne vedrørende faget dansk som andetsprog og indskærpe eksisterende forpligtelser.
- Det anbefales, at Undervisningsministeriet styrker informations- og vejledningsindsatsen vedrørende Fælles Mål for dansk som andetsprog, herunder dansk som andetsprog som dimension i skolens øvrige fag.
- Det anbefales, at Undervisningsministeriet udvikler evalueringsredskaber (test) til vurdering af elevernes sproglige kompetence.
- Det anbefales, at fagområdet dansk som andetsprog styrkes i læreruddannelsen.
- Det anbefales, at kommunerne sikrer kvalificeret vurdering af tosprogede elevers dansksproglige niveau gennem hele skoleforløbet.
- Det anbefales, at kommunerne fastlægger fælles grundlag for kvaliteten af undervisningen i dansk som andetsprog på kommunens skoler og sikrer opfølgning og evaluering af målene.
- Det anbefales, at kommunerne sikrer opkvalificering af ledere og lærere i undervisning af tosprogede elever samt anlægger en strategi for skole- og kompetenceudvikling.